

Guerra i represió al vallès oriental

Pròleg*

Quan el conseller Joan Saura, durant el primer govern tripartit de la Generalitat, va començar a impulsar les polítiques de recuperació de la memòria històrica vaig pensar que s'obria una etapa amb unes polítiques que estimularien la reconciliació, que superarien el sectarisme amb què el règim franquista va utilitzar els assassinats que van tenir lloc en la zona republicana i que no se centrarien únicament en temes relacionats amb el franquisme i l'antifranquisme, talment com si en aquest país no hi hagués res més que recordar. A més, vaig pensar que finalment, des de la Generalitat de Catalunya es faria possible que tots els demòcrates honoréssim totes les víctimes de la guerra i postguerra sense distinció d'ideologies ni de bàndols, i que es recuperés per a les noves generacions que no van viure ni la guerra, ni la postguerra, ni el franquisme els episodis que van tenir lloc al nostre país durant el segle XX.

En la meua opinió, lamentablement, no ha estat així. Els programes de recuperació de la memòria històrica han estat obsessivament relacionats amb la repressió franquista i han oblidat les barbaritats que es van cometre a la zona republicana amb l'argument de sempre: aquells fets ja van ser prou esbombats durant la dictadura. Però 35 anys després de la mort del general Franco, aquesta excusa de mal pagador, ja no serveix ni per dissimular el sectarisme amb que han estat dutes a terme les polítiques de recuperació de la memòria històrica, ja que més de la meitat de la població del país, i la totalitat dels menors de 35 anys, no van viure el franquisme i, per tant, no van ser objecte de la manipulació que va fer la dictadura. Era, doncs, una ocasió única per a reescriure des d'una perspectiva democràtica la història de la repressió anarquista i comunista que va tenir lloc a la zona republicana. I, malauradament, ha estat una ocasió perduda que només iniciatives com la de l'historiador Cèsar Alcalà, que ara tenim a les mans, intenten pal·liar. D'aquí el seu gran valor.

Recuperar la memòria històrica no vol dir fer únicament un recompte de les víctimes de la repressió franquista i dignificar les fosses comunes. Vol dir això i molt més. Vol dir analitzar sense sectarisme les actituds polítiques dels protagonistes d'aquell període turbulent i saber interpretar la impunitat dels anomenats incontrolats que van assassinar a tort i dret. Vol dir també analitzar què va succeir en els centres de detenció de la CNT-FAI i en les treques controlades pel Partit Socialista Unificat de Catalunya i els seus aliats soviètics de la KGB i de la III Internacional Stalinista.

Recuperar la memòria històrica significa dir divulgat i retre honors a les víctimes de la repressió franquista que van lluitar per la llibertat i per la legalitat del règim republicà, però també vol dir divulgar amb nom i cognoms els dirigents de les patrulles de control i dels comitès de cada poble que van assassinar civils, l'únic delictes dels quals

Desfilada dels milicians per la 'carretera'.

era no compartir la seva ideologia o exercir el seu dret a professar lliurement les seves conviccions religioses. En altres paraules, totes les víctimes tenen dret a ser homenatjades pels demòcrates, tot i que abans el franquisme intentés segrestar la seva biografia.

Però res d'això no s'ha fet o, en el millor dels casos, s'ha fet a mitges. Si el franquisme, de manera injusta i cruel, es va limitar a honorar les víctimes dels incontrolats (o no tan incontrolats) al servei de la seva revolució particular, ara els que han impulsat aquest nou procés de recuperació de la memòria històrica han fet el mateix però a l'inrevés: majoritàriament s'han preocupat només de reivindicar la memòria de les víctimes del franquisme i han oblidat les víctimes dels excessos revolucionaris que es van produir a partir de juliol de 1936.

Jo sóc de la Garriga, una població molt castigada durant la guerra que ha fet el seu programa particular de recuperació de la memòria històrica. Als indrets on van caure les bombes que van matar població civil innocent just abans de l'entrada dels franquistes al poble, s'hi ha col·locat una rajola commemorativa. Trobo que ha estat una iniciativa excel·lent, però encara hauria estat millor si també s'hagués senyalitzat cada lloc on es van cometre assassinats de garriguencs per part dels anarquistes a partir de juliol de 1936. Però en aquests llocs jo no he sabut

veure cap signe de dignificació ni de reconeixement a les víctimes, ni de recuperació de la memòria. Aquests sembla que no són espais aptes per a la memòria, sinó només per a l'amnèsia. A l'entrada del poble, just a la riba del Congost, l'Ajuntament va plantar uns arbres en reconeixement de les víctimes dels bombardeigs de gener de 1939. Però jo hi trobo a faltar bastants arbres.

Dues vegades he estat convocat per l'Ajuntament garriguenc, degut a la meua condició d'historiador, per a sengles programes de recuperació de la memòria històrica. Però les dues vegades m'he retirat perquè només s'ha volgut recuperar una part de la història, i a mi això no em sembla ni just ni equànim, per molt que ideològicament pugui simpatitzar més amb uns que amb els altres. Les polítiques de recuperació de la memòria històrica han de fer-se al marge de les ideologies, perquè això és el que en diem "material sensible", justament perquè les ferides no han cicatritzat encara del tot. I ara, un cop més, s'ha perdut una oportunitat única per a cauteritzar-les definitivament.

D'altra banda, calia haver filat una mica més prim en la tasca de rehabilitació de la memòria de les víctimes del franquisme, de manera que en els llistats de les persones honorables que van donar la vida per la llibertat i pels seus ideals, no hi cabessin noms d'assassins i oportunistes que, tot i ser antifranquistes, mai van deixar de ser uns delinqüents comuns.

Però, no cal anar gaire lluny del Vallès Oriental per a copsar la magnitud del terrorisme faïsta contra persones com l'alcalde de la Garriga, Gastó Comere Poupé, d'Esquerra Republicana, i de tantes altres persones decentes, d'idees republicanes, progressistes i indiscutiblement demòcrates, que van ser assassinades pels mafiosos que van tenir el poder real als carrers de Catalunya els mesos immediatament posteriors a l'esclat de la guerra. Es resoldran els enigmes que encara planen sobre tants i tants assassinats perpetrats per anarquistes i comunistes l'any 1936 o continuarem amb l'actitud sectària d'investigar únicament les maldats del règim franquista i procurar amagar encara uns quants anys més els crims execrables que van cometre membres de la CNT-FAI i els del PSUC? M'agradaria saber quants diners ha esmerçat el Conseller Saura a la investigació dels crims comesos pels franquistes i quants n'ha dedicat a resoldre els enigmes dels assassinats perpetrats pels anarquistes i per la gent del Partit Socialista Unificat de Catalunya del qual ell va ser membre destacat. Em temo, pel que he pogut observar en les convocatòries de beques i ajuts per a la recerca i pel que he sentit a les moltes conferències i actes als quals he assistit, que hi ha una desproporció que és escàndol i un insult a la intel·ligència.

SANTIAGO CUCURELLA
Historiador

* *Guerra i Represió al Vallès Oriental* es El último libro de César Alcalá editado por Editorial MalHivern se presentará oficialmente en La Gralla el próximo 25 de marzo.